

De wieg van de TU Delft

Heijmans, H.G.

Publication date

2017

Document Version

Final published version

Published in

175 jaar TU Delft

Citation (APA)

Heijmans, H. G. (2017). De wieg van de TU Delft. In P. T. L. M. van Woerkom, W. Ankersmit, R. Hagman, H. G. Heijmans, G. J. Olsder, & G. van de Schootbrugge (Eds.), *175 jaar TU Delft: Erfgoed in 33 verhalen* (pp. 2-6). Histechnica.

Important note

To cite this publication, please use the final published version (if applicable). Please check the document version above.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download, forward or distribute the text or part of it, without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license such as Creative Commons.

Takedown policy

Please contact us and provide details if you believe this document breaches copyrights. We will remove access to the work immediately and investigate your claim.

175 jaar TU Delft

Erfgoed in 33 verhalen

5
↑
↓

26

25

23

29

30

20

De wieg van de TU Delft

H.G. Heijmans

De oprichting van de Koninklijke Akademie

Waarom kwam de eerste hogere opleiding in de techniek naar Delft? Het is een vaak gestelde vraag. In het midden van de negentiende eeuw had Delft al haar glans van de Gouden Eeuw inmiddels verloren. In de Gouden Eeuw behoorde Delft tot de voornaamste steden van Holland. Schilders als Johannes Vermeer, Michiel van Mierevelt, Carel Fabritius, het feit dat Willem de Zwijger hier één van zijn residenties had, hier is vermoord (misschien iets om wat minder trots op te zijn) en is begraven, het wereldberoemde Delfts Blauw aardewerk, de kamer van de VOC; er was genoeg om trots op te zijn.

In de negentiende eeuw was er van dat beroemde Delft niet veel meer over. Mensen vroegen zich af waarom een school voor de ingenieurswetenschap in dat achtergebleven Delft werd gevestigd. Er was nauwelijks sprake van activiteiten op het gebied van handel en industrie. Dat wat er nog was, was grotendeels terug te voeren op het militaire karakter dat Prins Maurits ooit aan Delft had gegeven door de vestiging van het wapenarsenaal en de kruitopslag. In dat kader paste de Artillerie- en Genieschool die gevestigd was op de Oude Delft heel goed, maar deze was alweer verdwenen in 1828. Ja, Delft had iets met de Oranjes en met het militaire, maar niet met handel en industrie. En toch werd er in 1842 de Koninklijke Akademie tot opleiding van Burgerlijke Ingenieurs opgericht.

De opleiding in Delft is in belangrijke mate het werk van de “adviseur in zaken van Werktuigen en Scheikunde van het ministerie van Binnenlandse Zaken” (waar Onderwijs ook onder viel), de voormalig landmeter, Antoine Lipkens. De Maastrichtenaar Lipkens had zelf een opleiding genoten aan de École Polytechnique in Parijs en was daarmee al vroeg in aanraking gekomen met een op de praktijk gerichte ingenieursopleiding die paste binnen de behoeftes en het Revolutionaire gedachtengoed in Frankrijk.

Voor dit soort praktische opleidingen op universitair niveau was in Nederland absoluut geen plaats. Universiteiten waren er voor de zonen uit de betere families die het zich konden veroorloven om te studeren voor het genoeg, de academische vorming en om de relaties uit te bouwen. Men studeerde er niet voor zoiets banaals als een beroep. Met nijverheid en industrie liet men zich niet in. De letteren, de schone kunsten, de filosofie en de mathematica, die hadden opvoedkundige waarde. Natuurfilosofie was filosofie waar experimenteel onderzoek niet in thuishoorde. Daar kreeg je maar vieze handen van en het leidde je bovendien af van het ware begrip. Dat opleidingen als theologie, geneeskunde en rechten een plek hadden binnen het universitaire curriculum was sommigen al een doorn in het oog, want “broodstudiën zijn de pest der academien”.

Dat er binnen dit elitaire academische klimaat, binnen het agrarische Holland van Jan Salie dat zijn winsten vooral uit Nederlands-Indië haalde, toch een praktische ingenieursopleiding ontstond, is op zich dus al bijzonder.

Zoals gezegd: het lijkt in belangrijke mate het gevolg van de persoonlijke inspanningen van Lipkens, daarbij overigens gesteund door adhesiebetuigingen van verschillende architecten, spoorwegpioniers en andere vooruitstrevende ingenieurs. Lipkens had niet alleen een directe toegang tot de minister van Binnenlandse Zaken aan wie hij rapporteerde, maar ook tot de Oranjes. Een tiental jaren voor de stichting van de academie had Lipkens veel indruk gemaakt door binnen zeer korte tijd een optische telegraafverbinding tot stand te brengen ten dienste van de kroonprins, de latere koning Willem II, die de veldtocht tegen de Belgen aanvoerde. Diens vader Willem I had een belangrijk deel van zijn jeugd in Engeland doorgebracht en was daar gewend geraakt aan een totaal andere visie op techniek en technologie dan die van zijn onderdanen. Lipkens visie en zijn technisch kunnen vielen goed in het huis van Oranje.

Figure 1 | De Prinsenkamer. Geheel links het portret van kroonprins Willem III. Boven de deur Keurenaer en rechts daarvan Willem de Zwijger. In de spiegel boven de schouw is het portret van Lipkens zichtbaar. Geheel rechts Gerrit Simons.

Kort na een bezoek van Lipkens aan de nieuwe kroonprins (Willem III) werd het Koninklijk Besluit genomen tot de oprichting van een ingenieursopleiding te Delft. De keuze voor Delft had mogelijk te maken met de invloed van de Oranjes en met haar militaire, en dus ingenieurskarakter, maar wellicht van groter belang was de rol van de toenmalige burgemeester van Delft: Hendrik van Berckel. Deze zat in zijn maag met het leegstaande gebouw aan de Oude Delft waar de voormalige Artillerie en Genie opleiding in was ondergebracht. Hij stelde dit pand graag ter beschikking aan een nieuwe opleiding, die tevens zou zorgen voor verjonging en meer economische activiteit in de stad.

De Prinsenkamer

We hebben het dan over Oude Delft 95. Tegenwoordig is dat de 'achterkant' van UNESCO IHE, waarvan de hoofdingang zich bevindt in een nieuw gebouwde deel aan de Phoenixstraat. De ingang aan de Oude Delft 95 verschilt niet veel van die in 1842. Aan de linkerzijde van de voormalige hoofdingang zijn op advies van Lipkens zelf enkele uitbreidingen en aanpassingen doorgevoerd. Zo had hij daar een ambtswoning voor zichzelf bedacht, maar voor zover is na te gaan heeft hij zijn woonplaats Voorburg tijdens zijn periode aan de Koninklijke Akademie niet verlaten. In dit complex bevonden zich zowel de bestuurlijke zetels, als de collegezalen en oefenlokalen.

Binnen het gebouw van UNESCO IHE is het oude hoofdgebouw nog goed herkenbaar. De twee geschakelde bouwdelen zijn van binnen goed te onderscheiden. Binnen het oorspronkelijke hoofdgebouw wordt tot de dag van vandaag een plek vrijgehouden waar de wieg van de universiteit wordt gekoesterd: de zogenaamde Prinsenkamer.

De toegang tot de Prinsenkamer bevindt zich direct rechts na de hoofdingang aan de Oude Delft. De ruimte ontleent haar naam aan de portretten van de prinsen van Oranje die hier in de beginjaren van de Koninklijke Akademie gehangen hebben en die ter gelegenheid van de oprichting geschonken waren door het Koninklijk Huis. Hier bevonden zich toentertijd een kopie van het portret van de stichter van de Oranje dynastie Willem de Zwijger door Michiel Jansz. Van Mierevelt, een portret van Willem II door hofschilder Jean-Baptiste van der Hulst, en een portret van de toenmalige kroonprins, de latere Koning Willem III, toentertijd benoemd tot beschermheer van de Koninklijke Akademie. Dit portret is van de hand van Nicolaas Pieneman. De zaal werd als vergaderzaal en voor plechtige bijeenkomsten gebruikt. Al op de oudste bouwtekeningen wordt deze zaal de Prinsenkamer genoemd.

Niet veel later kreeg ook de grondlegger van de academie, Antoine Lipkens, hier zijn schilderij van de hand van de zeer verdienstelijke Willem Hendrik Schmidt, terwijl ook de directeuren die hem opvolgden: Gerrit Simons, Johannes Augustus Keurenaer en Lewis Cohen Stuart, hier hebben gehangen, of nog hangen, zoals voor de laatste twee geldt. Ook andere bestuurders, zoals curator J.E.N. Baron Schimmelpenninck van der Oye, hoogleraren als Christiaan Dijkhoorn, de ontwerper van het nog werkende Wouda-gemaal, of beroemde alumni als Cornelis Lely zijn hier vandaag nog te vinden. De Prinsenkamer van het voormalige hoofdgebouw aan de Oude Delft heeft lange tijd gediend als dé

representatieve ruimte van de Koninklijke Academie en de latere Polytechnische School en vormt als zodanig de wieg van onze huidige Technische Universiteit.

Figuur 2 | Willem Hendrik Schmidt (1809-1849) schilderde dit portret van Johannes Antonius Lipkens, eerste directeur van de Koninklijke Akademie voor Burgerlijk Ingenieurs (1842 - 1846).

De collectie Universiteitsgeschiedenis

Recht tegenover deze Prinsenkamer, op vroegere tekeningen de “Ontvangkamer” genaamd, bevindt zich nog een tweede ruimte met portretten uit de geschiedenis van de TU, waaronder twee bijna levensgrote portretten. De eerste is van J.F. de Vogel, President Curator van 1910 tot 1935, geschilderd door Huib Luns, de tweede is van J.A.G. van der Steur, hoogleraar architectuur van 1914 tot 1931, geschilderd door Reinier Sybrand Bakels. Deze lijken op maat te zijn gemaakt voor de betreffende zaal. Ze zijn in de jaren '30 van de twintigste eeuw geschilderd, wat er op wijst dat de Prinsenkamer in die tijd als het ware een uitbreiding kreeg. Ook hier zijn de portretten van bestuurders en hoogleraren door elkaar te vinden.

Op deze plaatsen is dus een portrettengalerij ontstaan die bedoeld of onbedoeld doet denken aan de traditionele collecties van hooglerarsportretten die zich aan de gevestigde universiteiten hebben gevormd. Het is daarmee echter niet goed te vergelijken. De collectie portretten van de TU Delft is niet evenwichtig in de zin dat niet alle hoogleraren, curatoren, of rectoren zijn vertegenwoordigd. Het lijkt er sterk op dat er een zekere mate van willekeur bestaat, waarbij de ene hoogleraar zelf moest zorgen voor zijn portret, de andere hoogleraar het werk kreeg aangeboden door studenten en een enkeling het aan een besluit van het bestuur van de universiteit, of faculteit te danken had. De collectie portretten van de TU Delft is in de loop der tijd uiteraard flink gegroeid, ook al is de totale omvang redelijk beperkt gebleven tot enkele tientallen. Een deel van de portretten is geschilderd door beroemdheden als Nicolaas Pieneman en Van Der Hulst, een belangrijker deel is geschilderd door eigen docenten in het handtekenen en kunstgeschiedenis, zoals de eerder genoemde Willem Hendrik Schmidt, Abraham Gips, Adolf le Comte en Huib Luns.

Behalve de schilderijen zijn, of waren, er nog veel meer bijzondere objecten in het hoofdgebouw aanwezig. Het oorspronkelijke vergadermeubilair van de heren, maar ook Delfts Blauwe vazen, kaststellen en borden zijn aanwezig. Dat alles bij elkaar, aangevuld met diverse aan de universiteit als instelling gerelateerde voorwerpen zoals de oude staf van de pedel, een voorzitterskamer, de aktentas van het college van Curatoren, bustes, medaillons, gedenkramen, erepenningen en cetera, vormen een bescheiden maar fraaie Collectie Universiteitsgeschiedenis.

Figuur 3 | De Bibliotheek van de TU Delft beheert nu een groot deel van het academisch erfgoed van de universiteit.